

האמונות והדעות

עידן חדש נפתח בתולדות ישראל עם הופעתו של רבנו סעדיה גאון. רס"ג חי בסוף תקופת הגאונים, לפני כ- 1100 שנה, במצרים. עוד בהיותו נער עסק בכל תחומי התורה, והחל לחבר פיוטים ושירים. התעלותו בתורה העמידה אותו בכותל המזרח של גדולי ישראל באותה התקופה, והיה זה מתבקש שימונה לראש ישיבת סורא, מהישיבות הגדולות והמשפיעות באותה התקופה. מינויו לראש הישיבה הרים את קרנה, והמוני תלמידים החלו לנהור אליה וללמוד תורה מפיו. רס"ג היה איש אשכולות, והוא היה החלוץ בתחומים רבים בתורה. הוא היה הראשון שחיבר פירוש לתנ"ך, ספרי דקדוק, ספרי הלכה רבים, סידור תפילה (רב עמרם גאון קדמו בהוצאת הסידור), פירוש לספר היצירה הקבלי ועוד. נראה שאין תחום שלא עסק בו והתווה בו דרך לבאים אחריו.

הספר שלפנינו, **האמונות והדעות**, הוא אחד מיצירות המופת של רב סעדיה גאון. ספר זה, אשר מקיף ומברר את יסודות אמונת ישראל, הוא ספר הבירור האמוני הראשון שנכתב בישראל. יסודות אמוניים רבים ניסח רס"ג, כמו התשובה לשאלת הידיעה והבחירה, או בירור מטרת בריאת העולם והאדם, והם עומדים במרכז השיח האמוני עד היום.

החידוש המרכזי בספר הוא עצם חובת הבירור והלימוד בענייני אמונה. רס"ג לא הסתפק באמונה המסורתית העוברת מאב לבן, אלא ראה כחובה תורנית על כל אדם מישראל לברר ולבסס את יסודות האמונה היהודית על לבו ושכלו.

רס"ג גם ראה את עוני עמו ואת הדעות הזרות השונות המתהלכות בקרב ישראל. באותם ימים עם ישראל התמודד מול תפיסות מוסלמיות, נוצריות ותפיסות אחרות של עבודה זרה - מבחוח, ומול תפיסות של היהודים הקראים - מבפנים. תשובות מסודרות וניצחות כנגדם הכניס רבנו בספר זה, וכך הרים את קרנה של האומה.

בחוברת זו לא נוכל להקיף את מאמרי הספר כולו. מתוך עשרת המאמרים בחרנו כחמישה חלקים מרכזיים שבהם מתבלטת במיוחד שיטתו של המחבר ויש בהם כדי ללמד על כלל מגמת הספר. אנו תקווה שלימוד חלקים אלה יעורר את הרצון ללימוד הספר כולו.

מאמרי הספר הנלמדים במהדורה זו:

הקדמת הספר (עמ' 7) - בירור מהם הדברים שגורמים לאדם לטעות ביסודות האמונה, ומהם עמודי היסוד שעל גביהם האמונה מתבססת.

מאמר שלישי (עמ' 43) - בירור מטרת המצוות, והוכחת אמיתת התורה.

מאמר רביעי (עמ' 87) - הצבת האדם כמטרת הבריאה, ומהותה של הבחירה החופשית.

מאמר חמישי (עמ' 109) - בירור הזכויות והחובות של האדם, וסוגי האנשים הקיימים בעולם לפי יחסם לעבודת ה'.

מאמר שביעי (עמ' 141) - בירור אמיתת תחיית המתים, זמנה ומהלכה.

מאמר תשיעי (עמ' 165) - בירור השכר והעונש בעולם הבא.

משיבים את האמונה אל הלב כולנו מצטרפים ללימוד יומי באמונה כדי להקיף

מסע שורשים מעמיק בספרי היסוד של גדולי הדורות

כדי לדעת

לימוד קבוע, שיטתי ומגוון שבסופו תדע את עיקרי האמונה של עם ישראל

כדי להתחבר

לבורא עולם

מה המטרה? להקיף ספרי ראשונים ואחרונים העוסקים בנושאי אמונה, ולבנות בתוכנו עולם אמוני עשיר ומסודר.

מתי מסיימים? המחזור הראשון יימשך עד לסוף שנת תשע"ו.

כמה זמן לומדים? מספר דקות מדי יום.

איך לומדים? < מהבסיס: חומרי הלימוד יופצו בחוברות ובמייל.

< להבין: ביאורים להרחבה ולהעמקה.

< יחד: שיעורי אמונה בפריסה ארצית.

תוכנית השנה הרביעית

כסלו-שבט: אגרות הרמב"ם

אדר א'-ניסן: האמונות והדעות לרס"ג

אייר-תמוז: גבורות ה' למהר"ל

אב-אלול: הרב קוק

תשרי-חשוון: אחרוני דורנו

**לצפייה בלימוד באינטרנט או לקבלת הלימוד במייל
היכנסו עכשיו לאתר ישיבה או מכון מאיר:**

www.yeshiva.org.il

www.meirtv.co.il

ביאורים

1-א- פתיחת הספר

רבנו פותח בדברי שבח לקדוש ברוך הוא. אין דבר בעולם שהוא אמת מוחלטת חוץ מאשר הקדוש ברוך הוא בעצמו, אולם בטובו הגדול הוא נתן לנו, בני האדם, יכולת לדעת על ידי השכל מהי האמת ומהו השקר. על ידו יכולים בני האדם להבחין בין חושיהם השונים ולהגיע לידיעות אמיתיות על העולם, ואז נעלמים כל הספקות והשאלות על הקורה בעולם. בתשובה לשאלה מה הפסיד האדם הראשון לאחר שאכל מעץ הדעת, שהרי נראה שהוא הרוויח מן החטא את ידיעת הטוב והרע, כותב הרמב"ם (מורה נבוכים חלק א פרק ב) ובעקבותיו גם אחרים, שלפני החטא ידע האדם הראשון להבחין בין האמת והשקר ולא היו לו ספקות כמו שיש לנו, ולאחר החטא נכנס בו יצר הרע נעלמה ממנו יכולת הידיעה של האמת האבסולוטית ומונחי האמת והשקר שלו נהיו מונחים יחסיים. רבי חיים מוולוז'ין (נפש החיים שער א פרק ו) מסביר שלפני החטא היצר הרע היה מחוץ לאדם, וזה היה הנחש, אולם לאחר החטא יצר הרע נכנס לתוך האדם.

2-ב- גורמי הספקות והטעויות

תחילה מעוניין רבנו למנות את גורמי הספקות והטעויות המצויים בקרב בני האדם, כדי להסביר מדוע אנשים לא רואים את האמת וטועים אחר הבלים, ובגלל הטעויות הללו הם טועים בשאלות הבסיסיות של החיים ומנווטים את חייהם על פי מסקנותיהם המוטעות. על כן ברצונו ללמד איך אפשר להימנע מאותן הטעויות וכך יגיעו בני האדם אל האמת שאותה הם חפשו תמיד, כפי שבקש דוד המלך (תהלים קיט, יח): "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך". רבנו בפירושו לתהלים שם מסביר פסוק זה כך: "הסר את מסך הסכלות והטמטום מעל עיני ליבי ובכך אוכל להגיע אל האמת".

3 ספר זה יהיה כתוב בשפה פשוטה על מנת לקרב את הדברים אל אנשים רגילים, והוא יעסוק בכללים ולא בפרטים, כדי שהלומד יגיע אל הצדק והאמת, ולאחר שהדברים יהיו פשוטים וקרובים יתקיים הפסוק (משלי ב, ט): "אז תבין צדק ומשפט ומישרים כל מעגל טוב".

4 טעויותיהם של בני האדם נובעות משתי בעיות: א. האדם אינו יודע מה הוא מחפש. ב. אפילו כאשר הוא יודע מה הוא מחפש, אם הוא מתעצל בחקירת הדבר, הוא לא מגיע לתכלית החקירה ובא לכדי טעות. למשל, המחפש אדם ששמו ראובן, יכול לטעות בזיהוי שלו בשני אופנים: א. כאשר הוא אינו מכיר את ראובן, מבחינתו כל אדם יכול להיות ראובן, וגם אם ראובן יהיה לפניו מן הסתם הוא לא יזהה אותו. ב. כאשר המחפש מכיר את ראובן אך הוא מזלזל בחיפוש אחריו, הוא לא יגיע אליו אף פעם.

5 גם אדם החוקר בדברים שכליים יכול לטעות בשני האופנים לעיל: א. כאשר האדם אינו יודע את דרכי ההוכחה, הוא מחליט שדבר שקרי הוא הוכחה טובה, ואת ההוכחה האמיתית הוא שולל וחושב שאינה אלא שקר. ב. כאשר אדם יודע איך להוכיח כראוי ואיזה הוכחות הן הוכחות טובות, אך מזלזל בעניין ומפסיק לחקור באמצע החקירה, הוא מגיע למסקנה מוטעית וחושב שמיצה את החקירה עד תום.

6 כל שכן כאשר שתי הלקויות הללו משולבות באדם אחד - הוא אינו בקי במלאכת העיון, ובנוסף לכך הוא גם מפסיק את העיון באמצע ואינו ממצה את בירור השאלה בכל כוחותיו, פשוט שהוא יתיימש מן הבירור ויהיה רחוק מלהשיג את מבוקשו. על אדם הלוקה בלקות הראשונה - שאינו יודע איך לחקור, אמר נחמיה (י, כט): "כל יודע מבין" ואילו אדם שאינו יודע - אינו מבין, ועל אדם שאינו יודע לחקור וגם מתעצל בחקירתו נאמר בספר תהלים (פב, ה): "לא ידעו ולא יבינו". הטעויות מתגברות כאשר בנוסף לשתי הלקויות האדם אינו יודע מה הוא מבקש, ואז אפילו אם במקרה תגיע לידו התשובה, הוא לא ישים לב ולא ידע שזו התשובה שהוא מחפש. אם כן יש שלושה סוגי דברים המביאים את האדם לכלל טעות: א. אי ידיעת דרכי ההוכחה. ב. זלזול בחקירה. ג. אי ידיעת המבקש את מבוקשו.

**לרפואת מרדכי בן ישראל הי"ו
לזכות יונה טובה בת יוסף מנחם הי"ו**

הקדמה

1-א- אָמַר יְהוָה בְּן שְׂאוּל¹, פָּתַח מִחֲבָרוֹ וְאָמַר: בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לוֹ יְאוֹת עֵין הָאֱמֶת הַבְּרוּרָה, הַמְאֲמֶת² לַמְדַּבְרִים³ מְצִיאֹת נִפְשׁוֹתֵם אֶמֶת בְּרוּרָה, וּמְצָאוּ בָהּ⁴ מוֹחֲשֵׁיהֶם מְצִיאָה בְּרוּרָה, וְיָדְעוּ בָהּ יִדְעוֹתֵם יְדִיעַת צְדָק, נִסְתַּלְקוּ בָהּ מֵעֲלֵיהֶם הַשְּׁבוּשִׁים, וְסָרוּ עִמָּה הַסְּפָקוֹת, וְנִצְלְלוּ לָהֶם הַרְאִיּוֹת, וְהִזְדַּכּוּ לָהֶם הַמוֹפְתִים⁵, וְיִשְׁתַּבַּח עַל כָּל סִפּוֹר נֶעְלָה לְתַהֲלָה.

2-ב- וְאַחַר מָה שִׁפְתֵּינָנוּ בּוֹ מִתְהַלֵּל אֱלֹהֵינוּ וְשִׁבְחוּ בְמֵאֲמָר קֶצֶר, אֲנִי מְקַדִּים לַסֵּפֶר הַזֶּה אֲשֶׁר כּוֹנְנִי לְחֲבָרוֹ, הוֹדַעַת סִבַּת נְפִילַת הַסְּפָקוֹת לְבִנֵי אָדָם בְּדְרוּשֵׁיהֶם⁶ וְאוֹפְנֵי הַסְּרָתָם, עַד שֶׁתִּשְׁלַם הַגְּעֵתָם אֶל הַדְּרוּשׁ וְיִשְׁלַט קֶצֶתָם עַל קֶצֶתָם⁷, עַד אֲשֶׁר קִיְמוּ אוֹתוֹ אֶמֶתוֹת כְּפִי מִחֲשַׁבְתָּם וּסְבָרָתָם. וּבֵאלֹהִים אֶעֱזֹר לְגִלּוֹתָם מֵעַלִי עַד אֲשֶׁר יִשְׁלַם לִי מָה שֶׁאֲגִיעַ בּוֹ אֶל עֲבוֹדָתוֹ, כְּאֲשֶׁר שָׂאֵל אוֹתוֹ חֲסִיד⁸ בְּאֲמָרוֹ (תהלים קיט, יח): גַּל עֵינַי וְאֲבִיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ.

1 **יְרוֹצְנֵי** לשׁוֹם אֵת זֶה עִם דְּבָרֵי הַסֵּפֶר כְּלוֹ מֵאֲמָר קְרוֹב⁹ וְלֹא רְחוֹק, מִהַדְּבָרִים הַקְּלִים וְלֹא הַקְּשִׁים, מִשְׁרָשֵׁי הַרְאִיּוֹת וְהַטַּעַם וְלֹא מִסַּעְפוֹתָם, לְבַעֲבוֹר יִקְרַב דְּרָכּוֹ וְיִקַּל טַרְחוֹ וְיִישֹׁר לְמוֹדוֹ וְיִגִּיעַ בּוֹ מִבְּקִשׁוֹ אֶל הַצְּדָק וְהָאֱמֶת, כְּמוֹ שֶׁאֲמַר הַחֶכֶם עַל הַחֶכְמָה כְּשֶׁהִיא קְרוֹבָה (משלי ב, ט): אֲזַ תְּבִין צְדָק וּמִשְׁפָּט וּמִיִּשְׁרִים כָּל מַעְגַּל טוֹב.

2 **וְאוֹדִיעַ** תַּחֲלָה סִבַּת נְפִילַת הַסְּפָקוֹת לְבִנֵי אָדָם. וְאֲמַר כִּי הַמְשַׁכְּלוֹת מְפַנֵּי שְׁהִיו יְסוֹדוֹתָם מוֹשְׁמִים עַל הַמוֹחֲשִׁים¹⁰, וְהִיו הַדְּבָרִים הַמְשַׁגְּיִים בְּחוּשׁ נוֹפְלִים¹¹ בְּהֶם הַסְּפָקוֹת בְּאֶחָד מִשְׁנֵי סְבוּת; וְזֶה אִם מְפַנֵּי קֶצֶר יְדִיעַת¹² הַדְּרוּשׁ בְּדְרוּשׁוֹ, אוֹ מְפַנֵּי שֶׁהוּא מְקַל עַל עֲצָמוֹ וּמְנִיחַ הָעֵינָיו וְהַהֲשַׁתְּפָלוּת, כְּאֵדָם שֶׁמְבַקֵּשׁ אֶת רְאוּבֵן, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ בְּאֶחָד מִשְׁנֵי דְבָרִים, אִם בְּעִבּוֹר שְׂאִין יוֹדַע אוֹתוֹ, וְאֲפֶשֶׁר שְׁיִהְיֶה לְפָנָיו וְלֹא יִפְרַנּוּ אוֹ שְׁיִהְיֶה זֹלָתוֹ וְיִחַשֵּׁב שֶׁהוּא הוּא, אוֹ מְפַנֵּי שֶׁהוּא מְקַל עַל עֲצָמוֹ וּמְבַקֵּשׁ אוֹתוֹ בְּקִלּוֹת וְרַפְיּוֹן לֵב. 3 **יַבְעִיבוֹר** זֶה לֹא יִתְבָּרַר לוֹ גַּם כִּן הַדְּבָרִים הַמְשַׁכְּלִים, יִפֵּל בְּהֶם הַסֵּפֶק לְאֶחָד מִשְׁנֵי סְבוּת הָאֵל. 4 **אִם** מְפַנֵּי שֶׁמְבַקֵּשׁ הַמַּדְעַה הַשְּׁכִלִי אֵינוֹ יוֹדַע אוֹפְנֵי הַרְאִיּוֹת, וּמִשִּׁים הַרְאִיָּה לֹא רְאִיָּה¹³, וּמִשִּׁים גַּם כִּן מָה שֶׁאֵינָנָה רְאִיָּה רְאִיָּה. אוֹ שֶׁהוּא יוֹדַע דְּרָךְ הָעֵינָיו, אֲךָ הוּא מְקַל עַל עֲצָמוֹ וּמְמַהֵר לְגַזֵּר עַל הַיְדוּע¹⁴ קֶדָם הַשְּׁלֵמַת מְלֵאכַת הָעֵינָיו בּוֹ. 5 **וְכָל שֶׁכֵּן** אִם יִתְקַבְּצוּ בְּאֶדָם שְׁנֵי הַדְּבָרִים יַחַד, רְצוּנֵי לִזְמַר שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּקִי בְּמִלְאכַת הָעֵינָיו וְעַם זֶה אֵינָנוּ מְמַתִּין עַד שֶׁיִּשְׁשְׁלִים מָה שֶׁהוּא נוֹדַע מִמֶּנָּה כְּמִשְׁפָּט, וְיִהְיֶה רְחוֹק מִבְּקִשְׁתּוֹ אֲזַ בְּעֵנֵין יֹאשׁ¹⁵. וְאֲמַר הַחֶכֶם בְּרָאוּשׁוֹנִים¹⁶ מִן הַנְּזַכְרִים (נחמיה י, כט): יוֹדַע מְבִין¹⁷, וּבְאֲחֵרוֹנִים מֵהֶם (תהלים פב, ה): לֹא יָדְעוּ וְלֹא יִבְיִנוּ.

1 **יְהוָה בְּן שְׂאוּל** - הוא המתרגם של ספרנו מערבית ללשון הקודש. **הַמְאֲמֶת וכו'** - הנותן לבני אדם את השכל, ובעזרתו יש ביכולתם להשיג האמת. **לַמְדַּבְרִים** - לבני אדם (האדם נקרא "מדבר" בלשון הקדמונים בגלל מעלתו השכלית, שניכרת בעיקר בדבור). **בָּהּ** - בנפש. **וְהוֹדִינוּ לָהֶם הַמוֹפְתִים** - התבררו ההוכחות. **בְּדְרוּשֵׁיהֶם** - בנושאים הנדרשים והנצרכים לידיעתם. **וְיִשְׁלַט קֶצֶתָם עַל קֶצֶתָם** - יכריע בשכלו כצד מסוים ולא כצד שכנגדו. **שָׂאֵל אוֹתוֹ חֲסִיד** - ביקש דוד המלך. **מֵאֲמָר קְרוֹב** - בדרך פשוטה וברורה. **מוֹשְׁמִים עַל הַמוֹחֲשִׁים** - מבוססים על הכרת המציאות כפי שנקלטת באמצעות החושים. **נוֹפְלִים** - חלים. **קֶצֶר יְדִיעַת וכו'** - חוסר ידיעה כיצד לברר את העניין. **מְקַל עַל עֲצָמוֹ** - מתרפה. **הָאֵל** - האלו. **אִם** - או. **הַרְאִיָּה לֹא רְאִיָּה** - חושב על הוכחה נכונה שהיא אינה נכונה. **לְמוֹד עַל הַיְדוּע** - להסיק מסקנות. **בְּעֵינָיו יֹאשׁ** - באופן שיש להתיימש מיכולתו לכוון לאמת. **בְּרָאוּשׁוֹנִים** - אותם שאין ביכולתם להבין (הסיבה הראשונה לטעות). **יוֹדַע מְבִין** - מכאן למדנו שהידיעה היא תוצאת התבונה.

הספר יהיה קל ללימוד

גורמי הספקות

